

331.82:355.311.1(437.1)

DOZOR NA PRACOVNÍ PROSTŘEDÍ A PODMÍNKY PRACOVIŠŤ S VÝKONEM RIZIKOVÉ PRÁCE V RESORTU MINISTERSTVA OBRANY ČR

Mjr. MUDr. Jiří PLECHÁČEK
Ústřední vojenský zdravotní ústav, České Budějovice
(náčelník: pplk. MUDr. Peter Gál)

Úvod

Pracoviště, na kterých je zvýšené nebezpečí vzniku pracovních úrazů, nemocí z povolání, průmyslových otrav nebo jiného poškození zdraví jsou nazývána rizikovými (§ 12 odst.1 směrnice MZd č. 49/1967 Sb., o posuzování zdravotní způsobilosti k práci). Jinak řečeno, je zde prokazatelný účinek škodliviny na lidský organismus. Snahou je škodlivinu z pracovního procesu eliminovat nebo spíše expozici pracovníka významně omezit.

Rozhodujícím důvodem vyhlášení jakéhokoli pracoviště (nebo práce) za rizikové bez ohledu na druh rizika na něm hrozícího je stanovení povinnosti pracovníků k preventivním lékařským prohlídkám, tedy nikoli ke stanovení různých druhů příplatků za práci ve zdraví škodlivém prostředí. Na těchto pracovištích mohou pracovat výhradně pra-

covníci, kteří se před nástupem podrobili povinným vstupním preventivním prohlídkám a dále pak periodickým lékařským prohlídkám (§ 38 odst. 2 vyhl. č. 45/1966 Sb.).

Pracoviště a práce, při nichž je zvýšené ohrožení nemocí z povolání (rovněž intoxikace), určují orgány hygienické služby z vlastního podnětu nebo na návrh (§ 12 odst. 4 vyhl. č. 49/1967 Sb.).

Mezi tato pracoviště se řadí např. truhlárny, lakovny, montážní a demontážní linky nebo zkušebny motorů, kde na pracovníky působí škodliviny často v kombinaci (hluk a prach, hluk a organická rozpouštědla, vibrace a hluk apod.). Nebo se jedná o pracoviště, kde je prokázán profesionální kontakt s konkrétní chemickou látkou nebo přípravkem (benziny, ropné produkty, kožní alergen apod.). Vstupní prohlídky se konají vždy před nástupem práce (nebo převedením na jinou práci) na rizikové pra-

coviště, a to i v těch případech, kdy se zaměstnanci podrobili vstupní prohlídce pro jiné pracoviště.

Periodické prohlídky zaměstnanců těchto pracovišť se provádějí 1krát ročně. Oddělení nemocí z povolání (ONP) příslušné nemocnice může tuto lhůtu po projednání s hygienickou službou stanovit až na 3 roky, ne déle (§ 12 odst. 5 směrnice MZD č. 49/1967).

V podmínkách Ministerstva obrany ČR (dále jen MO ČR) funkci státního zdravotního dozoru zabezpečuje a provádí Ústřední vojenský zdravotní ústav (dále jen ÚVZÚ) (§ 80 odst. 2 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, v úplném znění).

V následujících řádcích je předkládán přehled rizikových pracovišť (rizikových prací), které jsou v působnosti ÚVZÚ České Budějovice.

Na dozorovaném území funguje v současnosti 25 PZZ, která mají povinnost zabezpečit zvláštní dispenzární péči pracovníků rizikových pracovišť (Metodické opatření NZdrS AČR č. 2/1995 čl. 4 písm. a). Dispenzarizace představuje zajištění odborného lékařského vyšetření na ONP VN a realizaci jejich posudkových závěrů (...schopen práce v riziku, ...opakování cíleného laboratorního vyšetření, v závažných případech dočasné případně trvalé vyřazení z práce). Následující tabulky 1 a 2 podávají přehled o počtech organizací MO ČR, které vytvořily a provozují pracoviště, kde hygienická služba vyhlásila riziko, a seznamují s kategorizací pracovišť a počtem pracovišť s nadlimitním hlukem, který je nadále nejrozšířenější škodlivinou. Zároveň je nabídnuto srovnání se stavem v roce 1994.

Sdělení

Tabulka 1

Organizace a riziková pracoviště resortu MO ČR
ve spádu ÚVZÚ České Budějovice v roce 1998 a srovnání
se stavem v roce 1994

Organizace	Počet organizací		Počet pracovišť	
	1998	1994	1998	1994
Vojenský útvar	40	45	129	111
Voj. opravár. podnik, s. p.	8	10	90	136
Voj. lesy a statky ČR, s. p.	3	3	27	30
Zdravot. a veterinární zařízení	7	7	12	10
Vojenská škola	3	2	24	39
Voj. technický ústav, p. o.	3	3	12	7
Posádková hudba	3	5	3	5
Ostatní: opravny, zástupci voj. správy v podnicích, provozní střediska (dříve VSB)	22	17	40	34
Celkem	89	92	337	372

ÚVZÚ provádí v intencích platné legislativy (zákon č. 20/1966 Sb.) výkon státního zdravotního dozoru na pracovištích vojenských útvarů AČR, příspěvkových institucí MO ČR (vojenské technické ústavy, nemocnice) a ziskových organizací, jejichž zřizovatelem je MO ČR (Vojenské opravárenské podniky, s. p. a Vojenské lesy a statky ČR, s. p.).

Výhradně preventivní činnosti jsou vykonávány u zhruba 300 pracovišť. Metodické opatření NZdrS AČR č. 4/1997 stanovilo s platností od 1. 9. 1997 nová spádová území ÚVZÚ. Řadu úkolů oboru pracovního lékařství zabezpečuje ÚVZÚ České Budějovice de iure v 41 okrese ČR (z toho 23 okresy spádového území ÚVZÚ Brno). De facto tam, kde jsou v současné době trvale v činnosti pracoviště s prokázanou škodlivinou, tj. v 33 okresech.

Prvotní posouzení pracoviště a pracovních podmínek se děje výhradně na žádost zaměstnavatele (Zdrav-1-1, příloha 5 - riziková pracoviště). Pouze sporadicky na žádost nebo upozornění lékaře příslušného posádkového zdravotnického zařízení (PZZ).

Tabulka 2

Riziková pracoviště resortu MO ČR podle kategorií a nejrozšířenější škodliviny v roce 1998
a srovnání se stavem v roce 1994

Kategorie	Počet pracovišť se škodlivinou						Hluk					
	r. 1998			r. 1994			r. 1998			r. 1994		
	abs. č.	%	osob	abs. č.	%	osob	abs. č.	%	osob	abs. č.	%	osob
A	223	67	1640	268	72	2050	104	30,9	1102	161	43,2	1470
B	58	17,4	860	50	13,7	1219	19	5,6	700	21	5,6	1044
C	52	15,6	940	54	14,3	549	43	12,8	846	20	5,4	416
Celkem	333	100	3420	372	100	3818	166	49,3	2648	202	54,2	2930

Diskuse

Ústřední vojenský zdravotní ústav vykonává řadu úkolů vymezených oborem pracovního lékařství a povinností státního zdravotního dozoru na rozsáhlém území ČR, kde jsou instituce MO ČR. Nadále, jak probíhá plánované snižování početního stavu AČR, dochází k zániku pracovišť nebo k výraznému omezování jejich činností. Významné změny postihly i řadu organizací mimo AČR.

Z tabulky 1 je ve sledovaném období patrný pokles počtu evidovaných organizací o 7 a pracovišť o 39. Ihned se nabízí otázka, zda o této nevýznamné změně během uplynulých 4 let má smysl psát. Zde je vysvětlení. Přes pokračující redukci pracovišť došlo během roku 1997 k „navýšení“ početního stavu převzetím pracovišť od ÚVZÚ Plzeň. Stalo se tak v důsledku nového spádového území ÚVZÚ České Budějovice. Hygiena práce převzala úkoly dozorové činnosti ve 4 okresech, ve kterých byla evidována 34 pracovišť u 12 organizací s téměř tisícovkou pracovníků. V kontextu změn je reálný pokles počtu pracovišť 20% a pokles zde zaměstnaných osob téměř 30%. To jsou již údaje nezanedbatelné.

Tuto změnu názorně dokumentuje tabulka 1: úbytek pracovišť u podniků o třetinu jako důsledek jejich transformace v akciové společnosti nebo privatizace mnoha nevyužitých provozů. U Vojenských lesů a statků ČR, s. p. hospodařících na území vojenských újezdů je pokles 10%. Vojenské školství redukovalo pracoviště o 38 %.

Tabulka 2 nabízí přehled počtu pracovišť, kde jsou pracovníci vystaveni nadměrnému hluku, tj. hluku dosahujícímu hodnot nejméně 85 dB(A) po dobu pracovní doby. Hluk tvoří nadále nejrozšířenější riziko, jemuž je vystaveno bezmála 75 % pracovníků. Nejpočetnější skupiny pracovníků tvoří příslušníci letištních základen.

Posádkových zdravotnických zařízení zabezpečujících nepřetržitou komplexní zdravotní péči, tedy i hygienický dozor, ve své posádce a zároveň útvarům (jednotkám) do vzdálenosti 4-6 km od hranic posádky (Nařízení NGŠ AČR č. 19/1994 odst. 5) se tyto změny nedotkly. Většinou mizivé znalosti lékařů o stavu pracovních podmínek pracovišť fungujících v jejich spádovém území a neprovádění kontroly stavu jim svěřených pracovišť je až na výjimky realitou 90. let.

Závěr

Probíhající profesionalizace AČR znamená vytváření, ale především obsazování vybraných vojenských funkcí profesionály. Tato místa mohou být potenciálními zdroji poškození jejich zdraví, nemáme-li na mysli pouze pracovní úrazy. Profesionalizace AČR neznámá pouze chtít a vyžadovat od svých příslušníků výkony a služby srovnatelné s armádami NATO, ale rovněž zlepšování jejich pracovišť a pracovních podmínek. Existence škodlivin (rizik) na pracovištích (i mobilních!!) si musí být dobře vědomi odpovědní velitelé s povinností ochrany zdraví svých podřízených, lékaři vojenské zdravotnické služby a nemalý díl odpovědnosti za zdraví náleží i samotným zaměstnancům vystaveným účinkům škodliviny. Nalézt optimální řešení pracovních a lékařské problematiky pracoviště znamená mnohdy kompromis mezi ambicemi a potřebami zaměstnavatele, požadavky zdravotního dozoru a finančními prostředky vyčleňovanými do této oblasti. Zrušení či odprodej pětiny pracovišť a odchod každého třetího pracovníka z výkonu rizikové práce jednoznačně svědčí o rozsahu a závažnosti probíhajících změn.

Souhrn

Autor chce seznámit s rozsahem vykonávané dozorové činnosti ÚVZÚ České Budějovice na rizikových pracovištích v působnosti Ministerstva obrany ČR. Je předložen přehled resortních organizací, které provozují pracoviště nebo vykonávají práce s prokázanou škodlivinou.

Je nabídnut přehled počtů pracovišť s počty pracovníků a srovnání se stavem v roce 1994. Snižování početního stavu AČR, snižování výrobních či servisních kapacit podniků a organizací v 90. letech je nutností a promítá se pochopitelně do činností při výkonu státního zdravotního dozoru.

Literatura u autora

Klíčová slova: Rizikové pracoviště; MO ČR; AČR; Zdravotní dozor.

Do redakce došlo: 18. 3. 1999